

Araştırma Makalesi

Türk İmgesinin Öteki Olarak İnşası: Broken Hill Saldırısı Üzerine Bir İnceleme

Samet Kavoglu (Dr. Öğr. Üyesi)
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi
samet.kavoglu@marmara.edu.tr
Orcid: 0000-0003-1585-9881

Başvuru Tarihi: 19.03.2019
Yayına Kabul Tarihi: 18.04.2019
Yayınlanma Tarihi: 22.07.2019
DOI: 10.17680/erciyesiletisim.541805

Kavoglu, S. (2019). Türk İmgesinin Öteki Olarak İnşası: Broken Hill Saldırısı Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6 (2), 1255-1268. DOI: 10.17680/erciyesiletisim.541805

Öz

Ötekinin inşası sürecinde medya etkisine odaklanan bu çalışmada, I.Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğuyla, bir başka ifadeyle Türklerle savaşan ANZAC güçleri içerisinde yer alan Avustralyalılar mercek altına alınmıştır. Zorunlu askerliğin olmadığı ülkede Avustralya vatandaşlarını savaşa sevk eden faktörler arasında yer alan bir vaka örnek olay olarak seçilmiş ve ilgili vakanın dönem medyasında haber oluş biçimi incelenmiştir. Konuya dair en yüksek sayıda içerik üreten dönem gazetelerinin örneklem olarak seçildiği çalışma kapsamında haberler içerik analizine tabi tutulmuştur. Ülkenin Yeni Güney Galler bölgesindeki küçük bir madenci kasabasında (Broken Hill), Ortadoğu kökenli iki yerleşimci tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırının, siyasi ve bürokratik aktörler ile onlardan beslenen Avustralya basını tarafından Türklere mal edildiği gözlenmiştir. Az sayıda gazetede Avustralya Osmanlı Cemiyeti Başkanı S.J. Attiah'ın eylemin Türklerle alakası olmadığını açıklayan mektubuna yer verilmekle birlikte haberlerde ağırlıklı olarak Türkleri ötekileştirici dil kullanıldığı bulgulanmıştır.

Sonuç olarak devlet tarafından “düşman” olarak tanımlanan fakat ilgili dönem Avustralya halkı tarafından tanınmayan Türklerin ötekileştirilmesine hizmet eden haber dilinin doğrudan yada dolaylı olarak savaş dönemi propagandasına katkı sunduğu, ‘ülke içine bile sızan’ düşmana karşı savaşta gönüllü askerliğe teşvik edici mahiyette olduğu ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Propaganda, Yazılı Basın, I.Dünya Savaşı, Broken Hill, Türk.

Research Article

Construction of the Image of Turk as the Other: A Study on the Battle of Broken Hill

Samet Kavoğlu (Asst. Prof. Dr.)
Marmara University Faculty of Communication
samet.kavoglu@marmara.edu.tr
Orcid: 0000-0003-1585-9881

Date Received: 19.03.2019
Date Accepted: 18.04.2019
Date Published: 22.07.2019
DOI: 10.17680/erciyesiletisim.541805

Abstract

In this study, which focuses on media influence during the construction of the otherness, the Australians who were a part of the ANZAC forces fighting against the Ottoman Empire, i.e. the Turks, in the First World War are scrutinized. In the country without compulsory military service, a case which is one of the factors that plunged Australian citizens into war is chosen as a case study and how the media covered this incident in that period is examined. In the study, where newspapers with the highest coverage on the topic in the relevant period were chosen, the news underwent content analysis. In a small mining town (Broken Hill) located in the New South Wales region of the country, two settlers of the Middle Eastern origin made an armed attack, which political and bureaucratic players and Australian media supported by such players accused the Turks. A small number of newspapers published the letter penned by S.J. Attiah, the President of the Ottoman Association in Australia, explaining that the Turks had nothing to do with the attack, but it was observed that the language used by newspapers attempted to stigmatize the Turks as the other.

As a result, it may be suggested that the language used by the press directly or indirectly contributed to the propaganda in the relevant war period, serving to construct the image of Turks, who were defined by the state as “enemy” but were not known by the Australian people, as the other and encouraged the voluntary enlistment in the war against the “infiltrating” enemy.

Keywords: Propaganda, Written Press, World War I, Broken Hill, Turk.

Giriş

20. yüzyılın ilk çeyreğinde ulaşım ve iletişim olanaklarının görece kısıtlı olduğu tarihsel süreçte Avustralya gibi Osmanlı İmparatorluğuna uzak, iktisadi, siyasi ve kültürel münasebetlerin sınırlı olduğu bir ülkede I. Dünya Savaşı sırasında gerçekleştirilen bir eylemin iki ülke ilişkilerine ve savaşa olan etkisini incelemek, bu noktada dönemin önemli kitle iletişim aracı olarak gazetenin ve telgraf teknolojisinin etkisini analiz etmeye çalışmak, iletişim tarihi açısından sınırlı olan alan yazınına katkı sunabilir. Özellikle Türk tarihi açısından önem arz eden Çanakkale Cephesine dair dikkate değer askeri, teknik, diplomatik vb. dokümana dayalı literatür oluşturulmuşken, zorunlu askerlik uygulaması bulunmayan Avustralya gibi bir ülkeden gelen gönüllülerin neden düşman saflarında Türklere karşı savaştıklarını sorgulamak önem arz etmektedir. Bu çalışmada ifade edilen sorunun çok farklı bileşenleri olabileceği varsayılmakla birlikte 1915 yılının 01 Ocak gününü Avustralya'nın Yeni Güney Galler bölgesindeki küçük bir madenci kasabası olan Broken Hill'de yaşanan münferit bir hadisenin askeri ve siyasi elitler ve medya etkisiyle Osmanlı-Türk karşıtı bir propagandaya malzeme oluşunun izleri sürülecektir. Diğer taraftan Avustralya Osmanlı Cemiyeti Başkanı S.J. Attiah'ın saldırganların Türk olmadığına dair medyaya gönderdiği bilgilendirme/tekzip yazılarının da halkla ilişkiler tarihi açısından *proto-pr* örnekleri olarak yeri ve önemi analiz edilecektir.

Avustralya Ulusal Kütüphanesinin online veri tabanından yararlanarak erişilen dönem gazetelerinde 1915 yılı Ocak ayında vakaya dair yayımlanan haberlerin içerik analizi yöntemiyle inceleneceği çalışmada elde edilecek bulgular belirli bir zamansal kesitte, örneklem gazeteleri üzerine yapılan incelemenin çıktıları olup, evreni yansıtmada sınırlılıklara sahip olabileceği gibi farklı dönemlerde yapılacak çalışmalarda farklı bulgular tespit edilebilir.

İfade edilen varsayımlar ve sınırlılıklarla birlikte araştırılan konu özelinde literatürde yok denecek kadar az sayıda çalışmanın olduğu dikkate alındığında çalışmanın bulguları ve yorumlarıyla alan yazınına katkı sunacak özgün bir çalışma olduğu ifade edilebilir.

I. Dünya Savaşında Propaganda Faaliyetleri ve Medya Etkisi

Latince, taze bitki filizlerinin, yeni bitkiler üretmek üzere toprağa dikilmesi anlamına gelen *propagare* sözcüğünden türetilen propaganda (Atabek, 2003, 4); günümüzde tutumların değiştirilmesi amacıyla medyanın bilinçli olarak harekete geçirilmesi süreci olarak tanımlanmakla birlikte kavramın tarihsel olarak Hıristiyanlığın yayılışını betimlemek amacıyla kullanıldığı ve Protestanlar tarafından Katolik Kilisesi'nin tekniklerine gönderme yapılmak suretiyle 18. yüzyılın sonlarında aşağılayıcı anlam kazandırılmaya çalışıldığı ifade edilebilir. Kavramın siyasal alanı tasvir noktasındaki kullanımları açısından Fransız Devrimine atıf yapılırken (Briggs ve Burke, 2011, 111), 20. yüzyıldan itibaren gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin propaganda faaliyetleri için uygun araçlar sunduğu görülmektedir.

Uygulamada yaşanan artışa rağmen kavramsal düzlemde uzlaşmanın sağlanamadığı süreçte mutabakat noktaları bulunmakla birlikte çok sayıda tanımın oluştuğu belirtilebilir. Türk Dil Kurumu'nun (2018) "Bir öğreti, düşünce veya inancı başkalarına tanıtmak, benimsetmek ve yaymak amacıyla söz, yazı vb. yollarla gerçekleştirilen çalışma, yaymaca" olarak tanımladığı propagandayı, Jean M. Domenach "toplumun görüş ve davranışını, kişilerin belirli bir görüşü, belirli bir

davranışı benimsemelerini sağlayacak biçimde etkileme çabası”, Jacques Ellul ise “psikolojik araçlardan yararlanarak, psikolojik bakımdan birleştirilmiş ve belirli bir düzeni içerisinde örgütlenmiş bir kitlenin aktif ya da pasif bir biçimde kendi eylemine katılmasını sağlamak amacıyla, örgütlenmiş bir grubun kullandığı yöntemlerin bütünü” (akt. Gürgen, 1990, 137) olarak nitelendirmiştir. Pratkanis ve Aronson (2008, 12-13) propagandayı “bir fikrin, ön yargılarımızı ve duygularımızı etkileyen imajlar, sloganlar ve sembollerin becerikli bir şekilde kullanılması yoluyla iletilmesi” olarak yorumlarken, Tarhan (2003, 21-23) propagandanın “savaşta ve barışta millî bütünlüğü sağlamak”, çatışmalı dönemlerde “karşı tarafın millî bütünlüğünü bozmak için moral değerlerini altüst etmek” şeklinde tanımlanabilecek iki yönü olduğunu altını çizmektedir.

Buradan hareketle kavramın tarihsel gelişiminde sıkça atf yapılan 20. yüzyılın başına, bir başka ifadeyle I. Dünya Savaşı sürecine gidildiğinde karşılıklı güçlerin “kitlelerin desteğini almak, düşmana karşı nefret ve korku oluşturmak ve savaşı meşru kılmak” gayesiyle (Medoff ve Kaye’den akt. Çakı vd., 2018, 90) propagandaya sıklıkla başvurdıkları görülebilir. Cephe hattındaki düşman askerlerini silah bırakmaya zorlamak, kendi askerini ise şevke getirmek için yazılı ve işitsel iletişim araçlarından faydalandığı, bildiri vb. dokümanları ulaşım vasıtalarıyla (uçak, balon, gemi vb.) dağıtarak etkinin arttırılmaya çalışıldığı süreçte topluma dönük moral arttırıcı enformasyonun da üretimine ağırlık verildiği, bu kapsamda gazeteci ve yazar heyetlerinin savaş bölgelerinin cephe gerisine getirilmek suretiyle manipüle edilmiş ve sansüre tabi tutulmuş içerik oluşturmaya teşvik edildiği belirtilebilir (Ulu, 2012, 64, 69-71).

Bu çalışmada ise propaganda kavramının tüm bileşenlerini içine alan geniş kapsamlı bir sorgulamadan ziyade araştırma vakası açısından da incelemeye değer bir husus olarak hilafet kurumunun propagandistler tarafından araçsallaştırılma süreci mercek altına alınabilir. Almanların, Osmanlı’yla ittifak kurmak suretiyle hilafet makamının cihat çağrısıyla İtilaf Devletlerinin Müslüman sömürgelerinde ve ordusunda karışıklık çıkarabilme stratejileri geliştirirken, İngilizlerin “Almanlar halifenizi esir aldılar. Biz de onu kurtarmaya çalışıyoruz. Siz de destek olun sevap kazanın” şeklindeki karşı propagandalarıyla Müslüman sömürge güçlerini cepheye sürmeye çalıştığı I. Dünya Savaşı sürecinde Mehmet Akif gibi Osmanlı mütefekkirlerinin de ifade edilen propagandayı tesirsiz kılmak için Almanya’daki Müslüman esirler özelinde çalışmalar yürüttüğü görülmektedir (Alşan, 2015, 80-81).

Hıristiyan topluluklar açısından ise Müslümanlık ve hilafet olgularının karşı cepheyi güçlendirici faktör olarak kullanıldığı ifade edilebilir. Çalışmanın inceleme vakası olan Avustralya’nın Broken Hill kasabasında meydana gelen silahlı saldırıdan üç gün sonra bulunduğu iddia edilerek gazetelere servis edilen mektuplarda saldırganların eylemlerini emir almaksızın ve kimseye haber vermeksizin yaptıkları “itirafı” yer almakla birlikte, içerikte Osmanlı padişahı ve halife Abdülhamit’e atf yapılması ve eylemin dini gerekçelere dayandırma arayışı dikkate değer bir husustur. Osmanlı Devletini, Türkleri, Müslümanlığı ve hilafet kurumunu tanıma potansiyeli düşük, eski dünyaya uzak, çoğunluğu Hıristiyanlardan oluşan bir kıta ülkesinden cepheye asker gönderme ve ekseri Osmanlı’ya karşı savaşırma stratejilerinin planlandığı bir dönemde incelenen hadisenin propaganda aracı olarak düzenlendiği ve/veya çıktılarının kara propaganda için kullanıldığı varsayılabilir.

Broken Hill Saldırısı

1915 yılının ilk gününde Avustralya'nın Yeni Güney Galler bölgesindeki Broken Hill kasabasından Silverton istikametine hareket eden ve içerisinde kadın, erkek ve çocukların da bulunduğu 1200 civarında yolcusu olan trene yerleşim yerinin 3 km uzağında iki kişi tarafından ateş edilmesi sonucu 4 kişi yaşamını yitirirken ve 7 yolcu da yaralanmıştır (NSW Migration Heritage Center, 2011).

Saldırının failleri olarak tanımlanan Gül Badsha Muhammed ve Molla Abdullah, Broken Hill kasabasının yakınlarındaki Beyaz Kayalıklar bölgesinde asker, polis ve silahlı sivillerden oluşan grupla girdikleri çatışma neticesinde vurulmuş; biri olay yerinde, diğeri ise hastane yolunda yaşamını kaybetmiştir. Hadise, "iki mutsuz ve haklarından mahrum kalan erkeğin şiddetli patlaması" ya da "Avustralya topraklarında savaş eylemi" olmak üzere farklı şekillerde yorumlanmıştır (Sydney Living Museums, t.y.).

Çalışmanın araştırma bölümünde ayrıntılı olarak inceleneceği üzere olayın meydana gelmesini takip eden kısa zaman dilimi içerisinde telgrafın da etkisiyle enformasyon ülke geneline yayılmış; Avustralya basınında da vakayla alakalı yüksek sayıda haber üretilmiştir. Haber içeriklerinin bir bölümünde saldırganların ikisinin de Broken Hill civarında yaşadıkları, Gül Badsha Muhammed'in dondurma satıcılığı yaptığı, Molla Abdullah'ın da imam ve helal kesim işleriyle uğraştığı için yerel yönetimle sıkıntılar yaşayan biri olduğu bilgisine yer verilmekle birlikte dikkate değer sayıda haberin başlığında ve içeriğinde masum ve savunmasız sivillere saldırı eyleminin faillerinin "Türk" olarak tanımlandığı görülmektedir.

Güncel kaynaklarda saldırganların günümüz Pakistan'ından Müslümanlar olduğu ifade edilse de (NSW Migration Heritage Center, 2011), dönem gazetelerinde "*Broken Hill'de Ölüm Saçan Türkler*", "*Türkler Piknikçilere Saldırdı*", "*Broken Hill Muharebesi: Türkler ve Avustralyalılar*", "*Broken Hill'de Heyecan Uyandıran Olay: Fanatik Türkler*" vb. başlıklarla haber içeriklerinin oluşturulduğu belirtilmelidir.

Özellikle saldırının üzerinden üç gün geçtikten sonra Beyaz Kayalıklar bölgesinde bulunduğu ve saldırganlar tarafından kaleme alındığı iddia edilen mektuplarda, eylemi Osmanlı Sultanı ve Halifenin cihat fermanına uyararak, emir almaksızın bağımsız bir şekilde gerçekleştirdiklerini "itiraf etmeleri" dönem gazetelerinin önemli bir bölümünde araştırmaya konu edilmeksizin yer bulmuştur.

Bu noktadan hareketle Broken Hill vakasının, zorunlu askerlik uygulaması olmamakla birlikte İngiltere'nin yanında savaşa katılarak cepheye asker göndermeyi taahhüt eden Avustralya'da propaganda faaliyeti olarak düzenlendiği yada çıktılarının propaganda malzemesi olarak kullanıldığına dair görüşlerin olduğu vurgulanmalıdır. Broken Hill Tarih Kurumu üyesi Gordon Densie, ilgili dönem Avustralya siyasetini ve incelenen vakanın bu noktadaki önemini şu şekilde tanımlamaktadır (Şakar, 2011);

Birinci Dünya Savaşı'na gönüllü bulmaları gerekiyordu. Askere gönüllü alıyorlardı, mecburi hizmet yoktu, Avustralyalılar zorunlu askerliğe izin vermiyordu. Özellikle bu bölge insanları çok duyarlı idi. O inanış o kadar güçlüydü ki kasabadan savaşa giden gönüllüleri taşıyan trenleri taşıyıp camlarını kırıyorlardı. Onların savaşa gitmelerine karşı gösteri yapıyorlardı. Çünkü savaşın onlarla ilgisi olmadığını biliyorlardı, Almanya bizim en iyi müşterimizdi. Savaş çıktığında her şey bir anda çökmeye başladı.

Ertur (2011) da benzer biçimde Broken Hill hadisesinin, gönüllü asker toplamakta zorlanan Avustralya hükümetinin işini kolaylaştırdığını, binlerce Avustralyalı gencin intikam almak için I. Dünya Savaşı'na katıldığını ve bilhassa Çanakkale'de Türklere karşı savaşmak için gönüllü olduğunu vurgularken; Saltık (2014, 264; 2015, 46) da hadisenin Avustralya'daki siyasi ve askeri durumu İngiltere'nin beklentileri istikametinde şekillendirici bir araca dönüştüğünü ve ülkedeki "barbar Türk" imajına kaynaklık ettiğini belirtmektedir. Bu husus, Gelibolu'da cephe hattına gönderilen Anzak birliklerine Türklerin barbar oldukları, esirleri parçalayarak öldürdükleri (Sayılır, 2005, 109; Ulu, 2012, 65) propagandasıyla birlikte değerlendirildiğinde savaş süresince İngiltere'nin propaganda faaliyetleri yoluyla Türk imgesini ötekileştirmek için çaba sarf ettiği mütalaa edilebilir.

Yöntem

İşaretleri sınıflamak ve ilgili işaretlerin içerdiği yargıları ortaya koymak adına, formüle edilmiş kurallar ışığında yürütülen bilimsel raporlama faaliyeti olarak içerik analizi (Janis, 1949, 425), metinlerin beraber kullanıldıkları bağlamlara ilişkin anlamlı ve geçerli çıkarımlar yapılabilmesine imkan tanıyan bir araştırma metodudur (Krippendorff, 2004, 18).

Mesajların bilimsel analizi olarak nitelendirilebilecek (Barcus, 1959, 72) içerik analizinde, metin içersindeki belli nitelik ya da kategorilerin görülme sıklığı tespit edilmeye ve saymaya çalışılır (Çebi, 2003, 55). Araştırmacının incelemek istediği konu hakkında ölçütlerinin net olması ve istatistiksel olarak çözümleme yöntemi açısından geçerli olması (Fiske, 2014, 248) bağlamında içerik analizinde, istatistiki verilerin kullanımı, sistematik ve objektif yoruma olanak sağlar (Koçak ve Arun, 2006, 24).

Söylemi anlamada ve yorumlamada öznel tekniklerden kurtulmayı amaçlayan içerik analizi tekniklerinin ortak paydası çıkarsama/çıkartım olup (Bilgin, 2006, 1); literatürdeki çok sayıda içerik analizi tanımından yola çıkarak içerik analizinin, içeriğin sistematik, tarafsız ve niceliksel tanımı (Berelson, 1952, 17; Cartwright, 1953, 421) olduğu; bir başka ifadeyle politik söylemin istatistiksel anlambilimi (Kaplan, 1943, 230) olarak tanımlanabileceği ifade edilebilir. Buna mukabil içerik analizi yöntemlerinin "sıklık" ve "sayısal" kavramlarıyla eşdeğer tutan salt niceliksel bakış açısının ötesine geçilerek birbirini destekleyen nicel ve nitel metotların birlikte kullanılmasının; iki unsurun optimal şekilde birleştirilmesi suretiyle içerik analizine (Weber, 1990) odaklanılmasının yararlı olacağı mütalaa edilmektedir. Bu çalışmadaki içerik analizi metodu da ilgili yaklaşım çerçevesinden nitel ve nicel bileşenleri birlikte inceleyecek şekilde tasarlanmıştır.

Bulgular

1915 yılının ilk gününde Avustralya'nın Yeni Güney Galler bölgesindeki Broken Hill kasabasında meydana gelen ve Avustralya tarihinin ilk "terör saldırısı" (Murphy, 2014) olarak tanımlanan vaka özelinde, dönemin tek kitle iletişim aracı olan gazeteler üzerinden inşa edilmeye çalışılan Türk imajı mercek altına alınmış; bu kapsamda 1915 yılı Ocak ayında Avustralya basınında konuya dair yayımlanan haberler derlenmeye çalışılmıştır.

Avustralya Ulusal Kütüphanesinin dijital veritabanı kullanılarak erişilen dönem gazetelerinde *Broken Hill* ve *Türk* anahtar kelimeleriyle yapılan arama neticesinde

239 gazetede, incelenen vakayla doğrudan ve dolaylı ilintisi olduğu bulgularan toplam 698 habere ulaşılmıştır.

Küçük bir madenci kasabasında meydana gelen ve eylemi gerçekleştirenler dahil 6 kişinin yaşamını yitirdiği hadisenin dikkate değer oranda habere konu olduğu saptanmış olup; bu noktadan itibaren öncelikle haberlerin Avustralya eyaletleri arasında ve gazeteler bazında dağılımı ile haber içeriklerinin uzunluğu gibi niceliksel verilerin tespitine çalışılmıştır. Akabinde de yüksek sayıda haber üretimi yaptığı gözlenen gazeteler örneklem olarak seçilmek suretiyle nitel ve nicel içerik analizine yoğunlaşmıştır.

Tablo 1: Haberlerin Eyaletlere Göre Dağılımı

Eyaletler	Yeni Güney Galler		Viktorya		Güney Avustralya		Queensland		Batı Avustralya		Tazmanya		Kuzey Toprakları		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Haberler	283	40,54	137	19,63	102	14,61	78	11,17	72	10,32	23	3,30	3	0,43	698	100

Tablo 1’de sunulduğu üzere en yüksek sayıda haberin, hadisenin meydana geldiği Yeni Güney Galler eyaletindeki gazetelerde kaleme alındığı, sınır eyaletler Viktorya ve Güney Avustralya başta olmak üzere tüm eyaletlerde de incelenen vakanın habere konu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ilgili bölgeden uzaklaştıkça dönemin iletişim ve ulaşım olanakları da dikkate alınarak haber sayısında azalma olduğu ifade edilebilir.

Tablo 2: Gazetelerin Haber Sayısına Göre Dağılımı

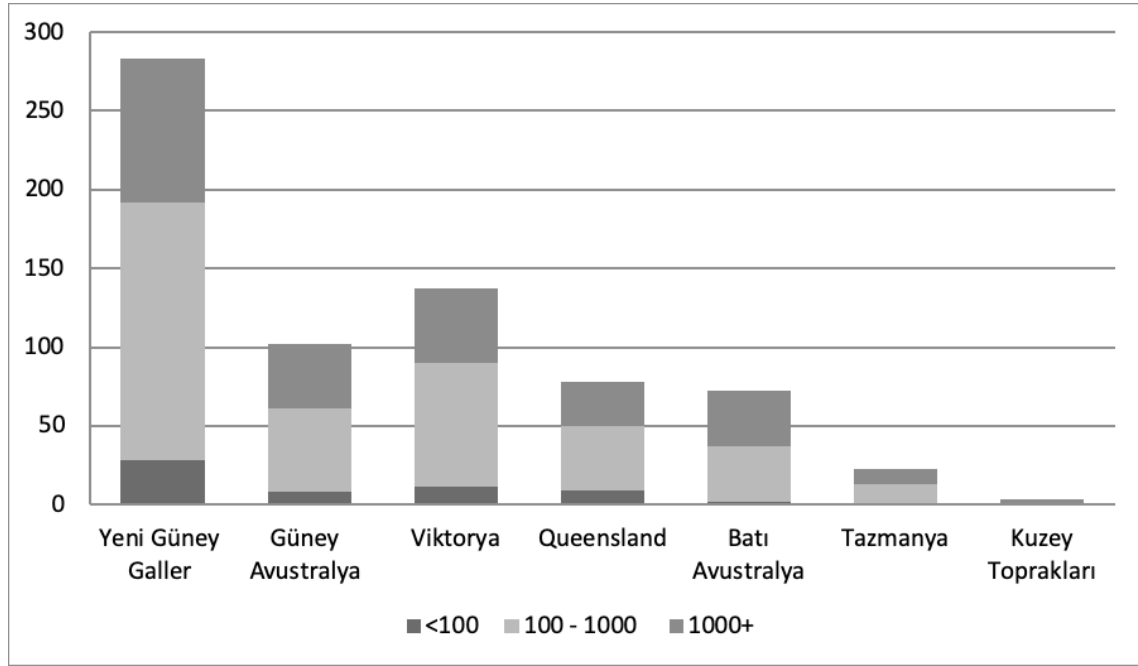
	1-5 Haber		6-10 Haber		11+ Haber		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	F	%
Gazeteler	208	87,03	21	8,79	10	4,18	239	100

Vakaya dair içerik, haberde etkiyi arttırıcı faktörler olarak devamlılık, tekrar ve içerik genişliği hususlarında analiz edildiğinde ise Tablo 2’den evrenin büyük çoğunluğunun (%87,03) 1-5 arası görece az haber içeriği ürettiği görülmekle birlikte dönem şartları dikkate alındığında haber sayısı yüksek olarak tanımlanabilecek gazetelerin genel olarak Avustralya’nın nüfusu yüksek büyükşehirlerinde olduğu ifade edilebilir.

Tablo 3: Haberlerin Sözcük Sayısına Göre Dağılımı

	<100 Kelime		100 - 1000 Kelime		1000+ Kelime		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	F	%
Haberler	59	8,45	389	55,73	250	35,82	698	100

Çalışma evrenindeki 239 gazetede yayımlanan 698 haberin sözcük sayılarına göre dağılımı incelendiğinde ise yarıdan fazlasının 100-1000 kelime aralığında olduğu, haberlerin yaklaşık 1/3’ünün 1000 kelimenin üzerinde detaylı içeriklerle sunulduğu bulgulanmış olup, %8,45 gibi az sayıda haberin ayrıntıları aktarma noktasında problematik oluşturabilecek 100 kelime bandının altında içeriğe sahip olduğu görülmektedir.

Şekil 1: Haberlerin eyaletler bazında sözcük sayısına göre dağılımı

Haber içerikleri eyaletler bazında incelendiğinde ise evren içerisinde % 40,54'lük dilimle en fazla haberin üretildiği Yeni Güney Galler'de içeriklerin % 9,89'unun (28) 100 kelimedenden az, % 57,95'inin (164) 100 - 1000 kelime bandında, % 32,16'sının (91) da 1000 kelimedenden fazla içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu dağılımın yüzdesel olarak Güney Avustralya'da sırasıyla 7,84 (8), 51,96 (53) ve 40,20 (41); Viktorya'da 8,03 (11), 57,66 (79) ve 34,31 (47); Queensland'te 11,54 (9), 52,56 (41) ve 35,90 (28); Batı Avustralya'da 2,78 (2), 48,61 (35) ve 48,61 (35); Tazmanya'da 4,35 (1), 52,17 (12) ve 43,48 (10) biçiminde oluştuğu görülmektedir. Kuzey Toprakları bölgesinde ise az sayıda (3) haber yapılmış olmakla birlikte ilgili içeriklerin tamamının 1000 kelimenin üzerinde olduğu saptanmıştır. Bu durum, vakaya dair haberlerin eyaletlerin genelinde orta ve uzun içeriklerle okurlara aktarıldığını göstermekte olup, haber üretiminin fazla olduğu bölgelerde, yeni gelişmeleri aktaran küçük ölçekli ilave içeriklerin oluşturulduğu da ifade edilebilir.

Çalışma evrenine dair niceliksel bulguların tespitine mukabil dönemin iletişim şartları gereği telgrafla iletilen haber içeriklerinin aynı ve/veya benzer biçimde sayfalara taşındığı da dikkate alındığında evrenin tamamını içerik analizine tabi tutmanın emek ve zaman boyutunun yanı sıra marjinal faydayı da azaltacağı belirtilebilir. İlgili ön kabulden hareketle çalışma evrenini oluşturan 239 gazete içerisinden Broken Hill saldırısıyla alakalı 11 ve üstü sayıda haber üreten *Barrier Miner*, *Daily Herald*, *The Advertiser*, *The Age*, *The Daily Telegraph*, *The Express and Telegraph*, *The Register*, *The Sydney Morning Herald* ve *The Telegraph* gazeteleri örneklem olarak belirlenmiştir.¹

İnceleme vakası bir asır öncesine ait olduğundan ilgili dönem Avustralya basınına tiraj, ideoloji ve mülkiyet bağlamında tasnifleme olanağı bulunmadığından, haber sayısı gibi salt niceliksel verilere dayalı olarak örneklem seçimi yapıldığı; bu bağlamda örneklem evreni temsil noktasında handikaplar barındırabileceği ifade edilebilir. Bununla birlikte araştırma örneklemi oluşturan gazetelerden, eylemin gerçekleştiği Broken Hill merkezli *Barrier Miner* haricindeki gazetelerin

Avustralya'nın en yoğun nüfuslu kentleri olan Sydney, Melbourne, Brisbane ve Adelaide'de yayımlanması bakımından tirajlarının ve çarpan etkilerinin yüksek olacağı mütalaa edilmektedir.

Tablo 4: Örneklem Gazetelerindeki Haberlerin Sözcük Sayılarına Göre Dağılımı

Gazeteler		Barrier Miner	The Register	The Telegraph	The Express and Telegraph	Daily Herald	The Sydney Morning Herald	The Advertiser	The Daily Telegraph	The Age	Toplam
<100	f	3	-	2	1	2	2	-	2	4	16
	%	8,57	-	15,38	8,33	18,18	20,00	-	20,00	44,44	12,90
100 - 1000	f	21	13	10	10	7	4	3	5	4	77
	%	60,00	92,86	76,92	83,33	63,64	40,00	30,00	50,00	44,44	62,10
1000+	f	11	1	1	1	2	4	7	3	1	31
	%	31,43	7,14	7,69	8,33	18,18	40,00	70,00	30,00	11,11	25,00
Genel Toplam	f	35	14	13	12	11	10	10	10	9	124
	%	28,23	11,29	10,48	9,68	8,87	8,06	8,06	8,06	7,26	100

Niceliksel açıdan evrene oranla daha yüksek sayıda içerik üretmeleri nedeniyle örnekleme dahil edilen gazetelerde Tablo 4'te sunulduğu üzere 124 haber yayımlanmış olup; ilgili haberlerin içerik genişliği bağlamında sorgulaması genel perspektiften yapıldığında az sayıda haberin (%12,90) 100 kelimenin altında içerikle sunulduğu tespit edilmiştir. Haberlerin yarıdan fazlasının 100-1000 kelime aralığında olduğu gözlenen örneklem basınında, haberlerin 1/4'ünde detaylı içerik aktarımı yapıldığı belirtilebilir. Örneklem gazeteleri ayrı ayrı incelendiğinde ise *The Age* başta olmak üzere *The Sydney Morning Herald*, *The Daily Telegraph*, *The Telegraph* ve *Daily Herald*'ın örneklem ortalamasının üzerinde düşük yoğunluklu içerik üretmekle birlikte içeriklerinin büyük bölümünün evrene benzer biçimde orta ve uzun yoğunluklu olduğu ifade edilebilir.

Örneklem haberlerinin niceliksel tespitini müteakip araştırma amacıyla ortaya konduğu üzere Broken Hill saldırısı üzerinden I. Dünya Savaşının rakip aktörü olarak Osmanlı Devletinin ve Türklerin dönem gazetelerinde sunulmuş biçimi incelendiğinde sorgulamanın merkezine haber üretiminde 'yansızlık' ve okura 'doğru' bilgi aktarımı gibi gazetecilik etiği kriterleri de yerleşmektedir.

Tablo 5: Türk İmgesinin Örneklem Gazetelerinde Sunuluş Biçimine Göre Dağılımı

Gazeteler		Barrier Miner	The Register	The Telegraph	The Express and Telegraph	Daily Herald	The Sydney Morning Herald	The Advertiser	The Daily Telegraph	The Age	Toplam
Olumlu	f	2	5	2	3	2	1	-	-	1	16
	%	5,71	35,71	15,38	25,00	18,18	10,00	-	-	11,11	12,90
Olumsuz	f	27	8	11	9	8	9	8	10	8	98
	%	77,14	57,14	84,62	75,00	72,73	90,00	80,00	100,00	88,89	79,03
Nötr	f	6	1	-	-	1	-	2	-	-	10
	%	17,14	7,14	-	-	9,09	-	20,00	-	-	8,06
Genel Toplam	f	35	14	13	12	11	10	10	10	9	124
	%	28,23	11,29	10,48	9,68	8,87	8,06	8,06	8,06	7,26	100

Buradan hareketle örneklem gazetelerindeki haberler tasniflenmeye çalışıldığında, haber içeriklerinde savaş döneminde gerçekleşen eylemin Osmanlı Devleti ve/veya Türklere askeri, siyasi vb. avantaj sağlayıp sağlamayacağı ya da ilgili eylemin hangi devletlerin çıkarına hizmet ede(bile)ceği; Osmanlı Devletinin ilgili eylemi sahiplenip sahiplenmediği vb. değerlendirmelerde bulunmaksızın eylemi gerçekleştirenlerin kimlikleri üzerinden Türklerin Avustralya halkı nezdinde itibarını azaltacak, algıyı olumsuzla çevirecek biçimde kaleme alınmış haberler 'olumsuz'; eylemi gerçekleştirenlerin Türk olmadığını, eylemden günler sonra bulunduğu iddia edilen mektuplarda tutarsızlıklar olduğunu ifade eden haberler 'olumlu' olarak tanımlanırken, olumlu ya da olumsuz çağrışımlar içermeyen veya farklı bakış açılarına içeriklerinde yer veren haberler 'nötr' olarak nitelendirilmiştir.

İfade edilen tasnif kriterleri bağlamında 01-31 Ocak 1915 tarihleri arasında örneklem gazetelerinde kaleme alınan 124 haberin kahir ekseriyetinin (%79,03) Avustralya'daki Türk algısını olumsuz yönde etkileyebilecek biçimde sunulduğu görülmekte olup; olaya farklı açıdan yaklaşan ve eylemin faillerinin Türk olmadığını iddia eden görüşlerin sınırlı sayıda habere (%12,90) konu olabildiği bulgulanmıştır.

Tablo 6: Örneklem Gazetelerinde Sıkça Tekrarlanan Sözcüklerin Dağılımı

Gazeteler	Barrier Miner	The Register	The Telegraph	The Express and Telegraph	Daily Herald	The Sydney Morning Herald	The Advertiser	The Daily Telegraph	The Age	Toplam
Türk(ler)	101	32	36	36	34	46	44	39	21	389
Osmanlı	53	19	-	18	19	-	17	-	-	126
Düşman(lar)	25	12	11	9	1	8	15	5	7	93
Türk ²	21	10	-	12	10	3	8	2	6	72
Türkiye	16	3	2	10	5	2	6	1	2	47

Çalışmanın geçmiş bölümünde de belirtildiği üzere dönem gazetelerinde haberler telgraf yoluyla ulaştırıldığından genel olarak benzer içeriklerin oluşturulduğu görülmekte olup; kaleme aldığı 35 haberle vakaya dair en yüksek sayıda içeriği oluşturan Barrier Miner gazetesi başta olmak üzere incelenen olumsuz haberlerde ilk günden itibaren eylemi gerçekleştirenlerin Türk olduğunun başlıkta ve/veya içeriklerde sıkça tekrarlanan biçimde yer aldığı görülmektedir. Bu noktada haberlerin bir bölümünde eylemcilerin Türk olduğuna dair doğrudan kanıt aranmazken, bazı içeriklerde görgü tanığı, “onları tanıyan biri” gibi bireysel beyanlardan yada siyasal aktörlerin ve kamu görevlilerinin ifadeleri üzerinden eylemcilerin Türk olarak tanımlandığı belirtilmelidir. İncelenen haberlerde, Osmanlı Devleti ve Türklerin, İtilaf devletlerinin ve İmparatorluğun (İngiltere) düşmanı olduğu söylemlerinden hareketle öteki olma halinin pekiştirildiği ifade edilebilir.

Özellikle eylemin üzerinden üç gün geçtikten sonra bulunduğu iddia edilen ve içeriğindeki sistematik hatalara çalışmanın geçmiş bölümünde yer verilen «itiraf» beyanlarının da gazetelerde sıkça yer bulduğu belirtilmelidir. İlgili metinler incelendiğinde faillerin etnik kimlikleriyle alakalı bir beyanları olmamakla birlikte bu içerikteki haberlerde dahi eylemcilerin Türk olarak tanımlandıkları; az sayıda haberde ise faillerin Türk olmamakla birlikte “Müslüman fanatikler” olarak ifade edildikleri görülmektedir.

Çalışmada olumlu olarak kodlanan az sayıdaki haberde ise Osmanlı Cemiyeti Başkanı S.J. Attiah’ın Osmanlı imparatorluğunu, Osmanlı hanedanını, imparatorluğun sınırlarını ve tebaa profilini detaylıca anlattığı ve hanedan mensupları dahil kimlerin Türk olarak tanımlandığını açıkladıktan sonra eylemi gerçekleştirenlerin Türk olamayacağı beyanatına yer verildiği görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kitle iletişiminin tarihsel seyri incelendiğinde medya-siyaset ilişkisinin her dönem sorunsal olarak ele alındığı görülmekte olup, alan yazınında bununla ilgili dikkate değer külliyatın olduğu da ifade edilebilir. Hitler ve Stalin’in belirgin propaganda tekniklerinden, ABD Başkanı Roosevelt’in halkla ilişkiler eksenli “şömine başı sohbetleri”ne kadar çok sayıda faaliyette kitle iletişim araçlarının siyasal aktörlerin kitleleri etkileme, yönlendirme ve harekete geçirme amaçlarına aracılık ettiği ifade edilebilir.

Araştırmaya konu vaka bu kapsamda değerlendirildiğinde, dönem koşulları dikkate alındığında uzak bir coğrafyada Türkler hakkındaki bilgileri son derece sınırlı bir toplumda sivillere dönük görece küçük ölçekli, etki gücü sınırlı olan Broken Hill saldırısının Osmanlı Devleti açısından stratejik önemi olmayacağı görülmektedir. Buna mukabil savaşı pek çok cephede devam ettiği süreçte Avustralya ordusuna gönüllü katılımını teşvik edici etkisiyle birlikte değerlendirildiğinde doğrudan yada dolaylı biçimde itilaf devletlerinin, özellikle de İngiltere’nin çıkarlarına hizmet eden bir eylem olduğu ifade edilebilir.

Hadisenin dönem gazetelerinde sunuluş biçimi de çalışmanın varsayımını güçlendirici niteliktedir. Zira ilk günden itibaren haberlerin kahir ekseriyetinde faillerin Türk olarak tanımlandığı ve olumsuz içeriklerle Türk imgesinin ötekileştirildiği görülmektedir. Araştırmada içerik analizine konu edilmemekle birlikte örneklem gazetelerinin genelinde savaş cephelerinden gelen ve Osmanlı ordusunun/Türklerin

müttefiklerce yenilgiye uğratılmakta olduğunu iddia eden haberlerin de bu noktada pekiştirici rol üstlendiği belirtilebilir.

Buna mukabil halkla ilişkilerin teoride ve pratikte adından söz edilmediği bir dönemde Avustralya Osmanlı Cemiyeti adına S.J. Attiah'ın gazetelere mektuplar göndermek suretiyle eylemin faillerinin Türk olmadığını ortaya koyma arayışının da *proto-pr* faaliyeti olarak değerlendirilebileceği mütalaa edilmektedir.

Notlar

¹ 11 ve üstü sayıda içerik üreten gazetelerin 167 haberinden 27'si (The Advertiser 9, The Sydney Morning Herald 6, The Telegraph 4, The Daily Telegraph 3, Barrier Miner 2, The Age 2 ve The Register 1) savaş cephelerinden gelen haberler vb. dolaylı içerikte oldukları için kapsam dışı bırakılırken; Kalgoorlie Western Argus gazetesinde yayımlanan 16 haberden 11'i dolaylı içerikte olduğu için ilgili yayın organı araştırmaya dahil edilmemiştir.

² Turkish flag, Turkish army, Turkish nationality, Turkish empire, Turkish race, Turkish language vb.

Kaynakça

- Alşan, S. (2015). Mehmet Akif Ersoy'un; Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı Dönemini Değerlendirmesi, Çözüm Önerileri ve Osmanlı Devleti Adına Ortadoğu Propaganda Faaliyetlerinde Yer Alması. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7, 75-85.
- Atabek, N. (2003). Propaganda ve Toplumsal Kontrol. *Selçuk İletişim Dergisi*, 2(4), 4-12.
- Barcus, F.E. (1959). *Communications Content: Analysis of the Research, 1900-1958*, Unpublished doctoral dissertation, Urbana, IL: University of Illinois.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis in Communication Research*. Glencoe: Free Press.
- Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Briggs, A. ve Burke, P. (2011). *Medyanın Toplumsal Tarihi - Gutenberg'den İnternete...* (Ü.H. Yolsal ve E. Uzun, Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Cartwright, D.P. (1953). Analysis of Qualitative Material. L. Festinger and D. Katz (Eds.). *Research Methods in the Behavioral Sciences* (s. 421-470). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Çakı, C., Karaburun Doğan, D. ve Yılmaz, N. (2018). "Horst-Wessel" Propaganda Marşı Üzerinden Nazizm İdeolojisinin İnşası. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 46, 89-110.
- Çebi, M.S. (Der./Çev.) (2003). *İletişim Araştırmalarında İçerik Çözümlemesi*. Ankara: Alternatif Yayınları.
- Ertur, Ö. (2011). *Derin Nefret - Anzakları Çanakkale Savaşı'na Sokan Komplonun Hikayesi*. (G. Ayas, Çev.). İstanbul: Donkişot Yayınları.
- Fiske, J. (2014). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Gürgen, H. (1990). Propaganda. *Kurgu Dergisi*, 8, 135-157.
- İnceoğlu, M. (1985). *Güdüleme Yöntemleri*. Ankara: A.Ü. BYYO Yay.

- Janis, I.L. (1949). The Problem of Validating Content Analysis. H.D. Lasswell et al. (Eds.). *The Language of Politics: Studies in Quantitative Semantics* (p. 55-82). New York: George Stewart.
- Kaplan, A. (1943). Content analysis and the theory of signs, *Philosophy of Science*, 10, 230-247.
- Kasım, M. (2011). Hitler Döneminde Propaganda Aracı Olarak Radyo. *Selçuk İletişim Dergisi*, 6(4), 64-75.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. (2. ed.). New York: Sage Publication.
- Koçak, A. ve Arun, Ö. (2006). İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu. *Selçuk İletişim Dergisi*, 3(4), 21-28.
- Murphy, D. (14 Ekim 2014). Broken Hill, New Year's Day, 1915 was Australia's first terrorist attack. *The Sydney Morning Herald*. Erişim: 05 Kasım 2018. <https://www.smh.com.au/national/nsw/broken-hill-new-years-day-1915-was-australias-first-terrorist-attack-20141014-115weh.html>.
- National Library of Australia (2018). Erişim: 30 Temmuz 2018. <https://trove.nla.gov.au/newspaper/result?l-year=1915&l-month=1&q=Broken+Hill+Turk&l-decade=191&l-category=Article&sortby=dateAsc&openFacets=true>.
- NSW Migration Heritage Center (2011). *1915 Broken Hill Ottoman Flag*. Erişim: 30 Temmuz 2018. <http://www.migrationheritage.nsw.gov.au/exhibition/objectsthroughtime/broken-hill-ottoman-flag/>.
- Pratkanis, A. ve Aronson, E. (2008). *Propaganda Çağı - İknanın Gündelik Kullanımı ve Suistimali* (N. Haliloğlu, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Saltık, E. (2014). Anzak Komplosu. S. Demirsoy ve K. Hızlı (Der.). *Osmanlı'nın son kilidi Çanakkale* (s. 259-278). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Saltık, E. (2015). Anzaklar neden geldi? *Yunus Emre Enstitüsü .tr Dergisi*, Sayı: 1, ss. 42-47.
- Sayılır, B. (2005). Çanakkale Kara Savaşları Öncesi ve Sırasında Psikolojik Harekat Faaliyetleri, Askerlerin Psikolojileri ve İçinde Buldukları Koşullar (Mart 1915-Ocak 1916). Ankara: Ankara Ü. SBE Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) ABD Basılmamış Doktora Tezi.
- Sydney Living Museums (t.y.). *The battle of Broken Hill*. Erişim: 30 Ağustos 2018. <https://sydneylivingmuseums.com.au/ww1/battle-broken-hill>.
- Şakar, R. (17 Kasım 2012). *Broken Hill saldırısı "komplo" mu?*. Anadolu Ajansı. Erişim: 30 Ağustos 2018. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/broken-hill-saldirisi-komplo-mu/308390>.
- Tarhan, N. (2003). *Psikolojik Savaş - Gri Propaganda*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2018). *Propaganda*. Erişim: 27 Ekim 2018. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5bd380c69077b1.34837200.

Ulu, C. (2012). Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı. 12, 61-83.

Weber, R.P. (1990). *Basic Content Analysis*. (2. ed.). London: Sage Publication.